

2018 Vol:5 / Issue:26	pp.2532- 2537	Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) The Published Date (Yayınlanma Tarihi)	19.08.2018 27.10.2018 28.10.2018
--	--------------------------------	--	---

ANIMSAMA TERAPİSİNİN ÖLÜM KORKUSU OLAN YAŞLI BİREY ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: OLGU SUNUMU*

THE EFFECTS OF REMEMBERING THERAPY ON THE ELDERLY INDIVIDUAL WITH FEAR OF DEATH: CASE REPORT

Hemş. Rabia Genger

Balıkesir Edremit 3 No'lu Aile Sağlığı Merkezi, Balıkesir / TÜRKİYE,
ORCID: 0000-0001-9702-4479

Dr. Öğr. Üyesi Dilay Açıl

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Manisa /
TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-6654-4666

ÖZET

Dünya nüfusu hızla yaşlanmakta ve yaşlı bireylerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Yaşlılık fizyolojik bir durumdur. Gelişim; yaşam boyu devamlı ilerleme ve belirli yaş aralığında gerileme ile devam derken, süreç ölüm ile son bulmaktadır. Yaşlanmayla birlikte sağlık sorunları artarken fonksiyonel yetenekler azalmakta ve kayıplar ortaya çıkabilmektedir (eş kaybı, statü kaybı vb.). Bu gibi durumlar yaşlılık süresini olumsuz etkileyip bazı sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlardan biri de ölüm korkusudur. Bu çalışmada ölüm korkusu yaşayan yaşlı bireye Anımsama Terapisi yönteminin etkilerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Halk sağlığı hemşireliği uygulaması çerçevesinde, 81 yaşındaki kadın yaşlı bireye yönelik gerçekleştirilen ev ziyaretleri sırasında bireyin eşinin ölümünden sonra yalnız yaşadığı ve ölümden korktuğunu ifade etmesi gibi nedenlerle anımsama terapisi uygulamaya karar verilmiştir. Yaşlı birey yapılan ziyaretler sonunda memnuniyetini ifade etmiştir. Yaşlı bireylerin yaşadıkları yalnızlık ve duygusal zorlukların anımsama terapisi yöntemiyle azaltılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Ölüm korkusu, Anımsama Terapisi, Hemşirelik.

ABSTRACT

The world population is rapidly aging and the number of elderly people is increasing day by day. Development, with life-long progression and a decline in a certain age range, the process results in death. Increased health problems with aging, decreased functional abilities, loss of social status and loss of spouse and friends negatively affect the adaptation of the elderly to the old ages. In this study, we aimed to evaluate the effects of remembering therapy on elderly persons with a fear of death. Within the framework of the public health nursing practice, it was decided to apply recall therapy to the 81-year-old female elderly person during the home visits. The elderly individual expressed his satisfaction at the end of the visits. It is thought that loneliness and emotional difficulties experienced by elderly individuals can be reduced by the method of remembrance therapy.

Keywords: Old Age, Fear of Death, Remembering Therapy, Nursing.

* Bu çalışma 2. ULUSLARARASI 11. ULUSAL İZMİR İLERİ YAŞ SEMPOZYUMU (21-22 Mart 2018)'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusu hızla yaşlanmakta ve yaşlı bireylerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Yaşlılık fizyolojik bir olgu olup, gelişim devam ederken aynı zamanda gerileme ve ölümlle devam eden bir süreçtir. Bununla birlikte bedensel, sosyal ve ruhsal sorunları da beraberinde getirmektedir. (İnel vd., 2018). Yaşlanmayla birlikte artan sağlık sorunları, azalan fonksiyonel yetenekler, sosyal statü kaybı ve eş, arkadaş kaybı yaşlıların yaşlılık sürecine uyumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yaşlıların sağlığını ve yaşam kalitelerini geliştirecek olan 'Anımsama Terapisi' Hemşirelik Girişimleri Sınıflaması'nda (NIC) ele alınmaktadır (Şahin, 2016). Amerikan Hemşireler Derneği (ANA) 1994, Ruh Sağlığı Hemşirelik Uygulama ve ANA 1995 Gerontolojik Hemşirelik Uygulama Kapsam ve Standartları anımsama terapisini hemşirelik uygulaması olarak belirtmiştir (Şahin, 2016; Stinson ve Kirk, 2006). Anımsama terapisi olumlu hatıraların anımsanmasını sağlayacak konulardan oluşmaktadır. Olgu sunumu olarak planlanan çalışmada ölüm korkusu yaşayan yaşlı kadın bireye anımsama terapisi uygulanmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

2. OLGU

Olgunun hemşirelik bakım uygulaması Kuzey Amerikan Hemşirelik Tanıları Birliği (NANDA) tarafından geliştirilmiş tanı sınıflamasından bireye özgü hemşirelik tanısı eşliğinde ele alınmıştır. 81 yaşındaki yaşlı kadın bireye halk sağlığı hemşireliği uygulaması çerçevesinde ev ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Bireyin eşinin ölümü nedeniyle 27 yıldır yalnız yaşaması, yalnızlığı sevmediğini söylemesi, ölüm ile ilgili konular açıldığında ölümden korktuğunu ifade etmesi, bu konuda endişeli olduğunun gözlenmesi ve konuyla ilgili konuşmak istememesi sonucu anımsama terapisi uygulama kararı alınmıştır. Yaşlı bireyden çalışma için bilgilendirilmiş olur formu alınmıştır. İlk aşamada veri toplanmış, ikinci aşamada soruna yönelik eğitim planlanmış ve uygulanmış; son aşamada ise değerlendirme yapılmıştır.

3. TARTIŞMA

Yaşam kalitesi yaşlanma süreci için önemlidir; bu nedenle ileri yaşlarda da yaşam kalitesi geliştirilmeli ve sürdürülmelidir. Yaşlılar, yaşlanma sürecinde psikolojik uyumda zorluklarla karşılaşabilir ve yalnızlık, depresyon ve özgüven kaybı yaşayabilirler. Bu nedenle yaşlanma sürecine uyumu kolaylaştıracak uygun psikolojik yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Anımsama yaşlılar için uygun psikolojik yaklaşımlardan biri olup yaşlıların ruhsal sağlığını korumak ve yaşam kalitesini geliştirmek için kullanılmaktadır (Şahin, 2016; Meléndez-Moral, vd. 2013).

Anımsama, kişinin önemli bulduğu geçmiş yaşantılarını düşünmesi ve anlatmasına verilen isimdir. Anımsama, özellikle ileri yaştaki bireylerle iletişim kurulduğunda, ilk gözlenen davranışlar arasında yer almaktadır. Uzun yıllar boyunca, ileri yaştaki bireylerin geçmiş yaşantılarını anımsamaları bir uyumsuzluk, geçmişte takılıp kalma hatta zihinsel bir sorun olarak değerlendirilirken uzmanlar son yıllarda ileri yaştaki bireylerle yaptıkları çalışmalarda anımsamayı kullanmaya başlamışlardır (Siviş, 2016).

Anımsama Terapisi, ilk olarak bir hemşirelik ve yaşlı bakımı uygulaması olarak ortaya çıkmış, daha sonra psikolojik danışma, psikiyatri, sosyal hizmetler gibi pek çok alanda uygulanmaya başlanmıştır. Genellikle bir grup uygulaması olarak ön plana çıkan anımsama terapisi, geçmişteki yaşantıların, deneyimlerin ve başarıların hatırlanması olayına dayanmaktadır (Siviş, 2016; Rhine, 2012).

Anımsama terapisi ilk kez Butler tarafından psikolojik bir müdahale olarak geliştirilmiştir. Butler, geçmişin kullanılmasının bireyin ölüme hazırlanmasında bir mekanizma olarak görmüştür (Şahin, 2016; Rhine, 2012).

Anımsama terapisi için en kapsamlı tanım Bluck ve Levin tarafından yapılmıştır: "Anımsama istemli ya da istemsiz olarak kişinin geçmişteki anılarını hatırlaması sürecidir. Unutulmuş ya da unutulmamış, özel ya da genel anılar ve geçmiş deneyimler hatırlandığında gerçeğe yakın duyguların yeniden yaşanmasıdır. Bu hatırlama birebir olabileceği gibi başkalarıyla birlikte de olabilir." Bu tanımda üç önemli noktaya dikkat çekilmiştir. Birincisi, anımsamanın günlük yaşantımızda hep var olduğu; ikincisi, unutulmuş anıların tekrar hatırlanabildiği; üçüncü olarak ise hatırlanan anılar ile o anki duyguların yeniden yaşandığı belirtilmiştir (Şahin, 2016; Woods vd. 2018).

Anımsama terapisinin kuramsal temeli ise Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'na dayanmaktadır. Erikson'a göre benlik bütünlüğüne uyum sağlayan bireyler sonucu belli olan gelecekte (ölümden) korkmaz. Benlik bütünlüğü duygusundan yoksun olan kişiler ise geçmişten bugüne kadar kendisi ve ailesi için yaptıklarını yetersiz bulup, yaşamını yeni baştan yaşama özlemi duymaktadır. Erikson'a göre benlik bütünlüğü ve kendini kabul etme, kişilik olarak olgunlaşma, diğerleriyle olan olumlu ilişki arasında pozitif bir ilişki vardır. Başarılı yaşlanma için, anımsamanın önemi de bu noktada vurgulanmaktadır (Aşiret ve Kapucu, 2015; Rhine, 2012).

Bazı araştırmacılar uzun yıllar anımsamanın fonksiyonlarını kategorize etmeye çalışmışlardır. Webster, Anımsama Fonksiyon Ölçeğini (Reminiscence Function Scale) geliştirmiş ve anımsamanın sekiz fonksiyonu olduğunu ortaya koymuştur. Anımsamanın sekiz fonksiyonu kimlik, problem çözme, ölüme hazırlanma, öğretme-bilgi verme, sohbet, üzüntülü olayları hatırlama, sıkıntının azaltılması ve yakınlık olarak belirlenmiştir. Sekiz fonksiyondan biri olan 'ölüme hazırlanma' anıları kullanarak kişinin ölümünü kabullenmesidir (Şahin, 2016).

Anımsama terapisi ile ilgili çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Chueh ve Chang'ın yaşlı bakım evinde kalan erkek bireyler ile yaptıkları bir çalışmada dört hafta süre ile sekiz oturum uygulanan anımsama terapisinin bireylerin depresyon düzeyini azalttığı belirlenmiştir. (Chueh ve Chang, 2014). Chiang ve diğerlerinin bakım evinde kalan yaşlı bireyleri ile yaptıkları çalışmada, grupta yapılan anımsama terapisinin bireyler arasındaki iletişimi arttırdığı ve bireylerin yalnızlık duygusunu azalttığı belirlenmiştir (Chiang vd., 2010).

Yapılan diğer araştırmalar sonucunda ise bilişsel gerilemeyi azaltma ve hafif bilişsel bozuklukları gidermede müzik ve görsel materyallerle anımsama terapisinin uygulandığı (Herholz vd., 2013), bakım evlerinde yaşlılardaki zor davranışları yönetmek için anımsamanın ve müzik terapisinin uygulandığı (Backhouse vd., 2014), anımsama terapisinin depresif belirtiler, benlik saygısı, yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş üzerinde olumlu etkisinin olduğu (Melendez vd., 2013), terapiye katılanların depresif semptomlarında ve refah düzeylerinde olumlu sonuçlar elde edildiği (Van Bogaert vd., 2013) belirtilmiştir.

Bu kuramlar ve araştırmalar sonucu uygulanan anımsama terapisinin oturum konuları olumlu hatıraların anımsanmasını sağlayacak konulardan oluşmaktadır. Anımsama terapisinin konuları, doğup büyüdüğü ev, çocukluk ve okul anıları, gençlik yılları, arkadaşlıklar, evlenme süreci, ilk çocuğun doğumu, mutlu ve başarılı anılar, bayramlar, unutulmayan kişiler, gidildiğinde mutlu olunan yerler, eskiden yapılan yemekler, eski eşyalar, eski şarkılar gibi durumlardan oluşmaktadır. Anımsamada görsel (fotoğraflar ve filmler), işitsel (müzik ve sesler), dokunma (kumaşlar ve örgüler) veya koku (yemek kokuları ve parfüm) gibi duyarlar etkili olabilmektedir (Şahin, 2016).

Anımsama terapisi bireysel ya da grup olarak uygulanabilmektedir. Grup terapilerinde 6-10 kişilik gruplar önerilmektedir. Oturum süresi 30-90 dakika arasında değişebilmektedir. Oturumlarının haftanın aynı gün, aynı saat, aynı yerde yapılması gruptaki katılımcıların teşviki için önemlidir. Anımsama terapisi oturumlarının yapılacağı odanın ışıklandırması, sessizliği, ısısı, havalandırması önemli olmakla birlikte katılımcılar kendini rahat hissetmeli ve çevre oturumlara katılımı destekleyen nitelikte olmalıdır. Anımsama terapisinde grup liderinin rolü önemlidir. Grup lideri, oturumlarda yaşlıları desteklemeli, teşvik etmeli, onlarla empati yapmalıdır. Her oturum sonunda yaşlılara geri bildirim verilip bir sonraki oturum konusunu belirlenmelidir. Gerekiyorsa oturum konusu ile ilgili fotoğraf veya eşya getirmelerini belirtmelidir. Son oturumda ise yaşlılarla birlikte genel bir değerlendirme yapıp düşüncelerin ifade edilmesi sağlanır (Aşiret ve Kapucu 2015).

Bu uygulama 81 yaşındaki yaşlı kadın bireye 4 hafta boyunca uygulanmış ve gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. İlk hafta, bireyin ölüm ile ilgili düşünceleri öğrenilmiş, sonraki hafta için planlama yapılmıştır. Diğer haftalarda ise birey ile birlikte karar verilen anımsama terapisi çerçevesindeki konularla ilgili geçmiş olumlu deneyimleri, hatıraları dinlenilmiş ve sevdiği müzikler dinletilmiştir. Yapılan uygulamalar hemşirelik bakım planı çerçevesinde yerine getirilmiştir.

3.1. Hemşirelik Bakım Planı

Tablo-1 Hemşirelik Bakım Planı

FONKSİYONEL SAĞLIK ÖRÜNTÜLERİ ALANI	TANIMLAYICI ÖZELLİKLER	ETYOLOJİ	HEMŞİRELİK TANISI	AMAÇ - BEKLENEN HASTA SONUCU	HEMŞİRELİK GİRİŞİMLERİ
KENDİNİ ALGILAMA - KAVRAMA BİÇİMİ	-Bireyin acı çekerek ölmekten korktuğunu ifade etmesi -Bireyin uyurken ölmek istediğini ifade etmesi -Bireyin ölüm ile ilgili konuşurken endişeli görünmesi -Yapılan ziyaretlerde ölümden korktuğunu söylemesi	Bireyin yalnız yaşamasına ve yaşlı olmasına bağlı ölümden korkması	ÖLÜM KORKUSU	AMAÇ; Bireyin ölüm ile ilgili korkularını yenebilmesi ve rahatlayabilmesi Beklenen Hasta Sonuçları; Bireyin ölüm ile ilgili düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmesi Ölüm ile ilgili konuşurken endişeli olmadığı görülmeli Bireyin korkularının azaldığını ve rahatladığını ifade etmesi	-Bireyin ölüm ile ilgili düşünceleri öğrenilir -Bireyin yaş döneminin ölüm korkusu ile ilişkisi anlatılır. (Ericson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ile) -Bireyin kendini ifade edebilmesi için 'Anımsama Terapisi' adlı eğitim yapılır.

3.2. Değerlendirmeler

1.Hafta

Birey gündüz herhangi bir korku yaşamadığını fakat geceleri ölümün aklına geldiğini söyledi.

Gece kendisine bir şey olursa kimsenin onu bulamayacağını düşünüp üzüldüğünü ve sabah sağlıklı bir şekilde uyanığında dua ettiğini belirtti.

Anımsama konularından çocukluk anıları ve evlilik yılları hakkında konuşuldu, resimlere bakıldı. Birey bu uygulamadan memnun kaldığını ve çok mutlu olduğunu belirtti. Diğer hafta için konu belirlendi ve şarkı istemi yapıldı.

2.Hafta

Birey ile birlikte eski bayram fotoğrafları hakkında konuşuldu. Bireyin istediği şarkı dinletildi. Birey eskiden sıkça söylediği şarkıyı dinledi ve eşlik etti. Uygulamadan çok memnun kaldığını belirtti ve daha sık aralıklarla yapılmasını istedi.

3.Hafta

Bireyle çocuklarının doğumu ile ilgili konuşuldu ve istenilen müzikler dinletildi. Birey uygulamalardan sonra kendini rahatlamış ve mutlu hissettiğini belirtti ve teşekkür etti.

Bireyin ölümle ilgili konular açıldığında rahatsızlığının önceki kadar olmadığı ve bu konudan gülümseyerek bahsettiği gözlemlendi.

4.Hafta

Birey genel olarak mutlu ve huzurluydu. Korkularının azaldığını belirtti. Uygulamanın kendisi için iyi geldiğini ve uygulamadan memnun kaldığını belirtti. Aşiret ve Kapucu (2016) tarafından hazırlanan ve kullanılan değerlendirme formu bu olgu çalışmasında bireyin değişim sürecinin değerlendirmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu değerlendirmede de sunulduğu gibi yaşlı birey bu süreçten olumlu etkilenmiş ve devamını talep etmiştir.

Tablo-2 Anımsama Terapisine İlişkin Özellikler/Öneriler

ANIMSAMA TERAPİSİNİN BEĞENİLEN YÖNLERİ	
Konuşmak ve dinlenilmek	+
Eski günleri hatırlamak ve paylaşmak	+
Rahatlamak	+
İşe yarar bir şey yapmaktan mutluluk duymak	+
Konuların güzel olması	+
ANIMSAMA TERAPİSİNİN KAZANDIRDIKLARI	
Eski anıları hatırlamak için daha çok çaba sarf ettim	+
Eski anıları hatırlamaktan dolayı mutlu oldum	+
Dinlendiğim için mutlu oldum	+
Eski anıları hatırlayıp yaşadıklarımın dolayı şanslı olduğumu hissettim	+
EN ÇOK BEĞENİLEN OTURUM KONUSU	
İş yaşamı	
Evlilik	+
Çocuk	
Okul	
Bayramlar	+
DİĞER BİREYLERE TAVSİYE ETME DURUMU	
Evet	+
Hayır	
OTURUMLARIN DAHA İYİ OLMASI İÇİN ÖNERİSİ OLMA DURUMU	
Var	+
Yok	
ÖNERİLER	
Oturum sıklığının artırılması	+
Güncel konuların eklenerek devam etmesi	
Oturumların süresinin artırılması	

Kaynak: Aşiret ve Kapucu, 2016

4. SONUÇ

Bireyin bu uygulamadan memnun olduğu, kendini mutlu ve huzurlu hissettiği ve bu uygulamanın daha sık aralıklarla yapılmasını istediği belirlendi. Halk sağlığı hemşireliği uygulamalarında ev ziyaretleri ile yaşlı bireylere yönelik ölüm korkusunu azaltmak amacıyla anımsama terapisinin uygulanabileceği ve böylece yaşlı bireylerin yaşadığı olumsuz duyguların azaltılabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma bir olgu sunumudur; örneklem sayısı artırılarak (bireye özgü uygulamalar ya da grup çalışması) anımsama terapisinin etkinliğine yönelik genellenebilirliği artırılabilir. Böylece ilgili literatüre katkı sağlanacağı ve bu bağlamda bu çalışmanın yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aşiret, G. D. ve Kapucu, S. (2015). Alzheimer Hastalarının Bilişsel ve Davranışsal Sorunları Üzerine Etkili Bir Yöntem: Anımsama Terapisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2 (3). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/330830>. Erişim Tarihi: 05.05.2018
- Aşiret, G. D. ve Kapucu, S. (2016). Kurumda Kalan Hafif ve Orta Evre Alzheimer Hastalarının Anımsama Terapisi İle İlgili Görüşleri. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 19(1).
- Backhouse, T., Killeit, A., Penhale, B., Burns, D. ve Gray, R. (2014). Demansın Davranışsal ve Psikolojik Belirtileri ve İngiltere'nin Doğusundaki Bakım Evlerinde Yönetimi: Bir Posta Anketi. *Yaşlanma ve Akıl Sağlığı*, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23886404>. Erişim Tarihi:12.06.2018

- Chiang, KJ, Chu, H., Chang, HJ, Chung, MH, Chen, CH, Chiou, HY ve Chou, KR (2010). Reminisans Tedavisinin, Kurumsallaşmış Yaşlarda Psikolojik İyi Oluş, Depresyon ve Yalnızlık Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Geriatri Psikiyatri Dergisi: Geç Hayat ve Müttefik Bilimler Psikiyatrisi Dergisi*, 25 (4), 380-388. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19697299>. Erişim Tarihi:12.06.2018
- Chueh, KH.,Chang, TY. (2014). Effectiveness of Group Reminiscence Therapy For Depressive Symptoms in Male Veterans: 6 Month Follow-Up. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 29(4), 377-383. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23946260>. Erişim Tarihi:13.06.2018
- Herholz, SC, Herholz, RS ve Herholz, K. (2013). Erken Evre Alzheimer Hastalığında Farmakolojik Olmayan Müdahaleler ve Nöroplastisite. Nöroterapötiklerin Uzman Değerlendirmesi, *13*(11), 1235-1245. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24134650>. Erişim Tarihi:18.04.2018
- Rhine Nancy, Reminiscence Therapy <http://www.nancyrhine.com/wp-content/uploads/2012/04/Reminiscence-Therapy-4.12.pdf> Erişim Tarihi:10.07.2018.
- İnel Manav, A., Bozdoğan Yeşilot, S., Yeşil Demirci, P., & Öztunç, G. (2018). Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Bilişsel İşlev Düzeyi, Depresyon ve Yaşam Kalitelerinin Değerlendirilmesi;9(3):153-160 <https://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdire=phd&plng=tur&un=PHD-26817&look4=>. Erişim Tarihi:17.06.2018
- Melendez-Moral, JC, Charco-Ruiz, L., Mayordomo-Rodríguez, T. ve Sales-Galan, A. (2013). Effects of a Reminiscence Program Among Institutionalized Elderly Adults. *Psikotema*, 25 (3), 319-324. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23910745>. Erişim Tarihi:17.06.2018
- Siviş, R. (2016). Anımsama Terapisi ve İleri Yaştaki Yetişkinlerle Grupla Psikolojik Danışmadaki Yeri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/199985>. Erişim Tarihi:17.06.2018
- Stinson CK, Kirk E. Structured Reminiscence: An Intervention to decrease depression and increase Self-transcendence in Olderwomen. *JCN* 2006; 15:208–218. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1365-2702.2006.01292.x>. E.Tarihi:18.07.2018
- Şahin, NE (2016) Huzurevinde Yaşayan Yaşlılar İçin Bir Hemşirelik Girişimi: Anımsama Terapisi, *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 13(1): 1-6 DOI: 10.5222/HEAD.2016.233<http://www.kuhead.org/jvi.aspx?pdire=kuhead&plng=tur&un=KUHEAD-26121>. Erişim Tarihi:18.07.2018
- Van Bogaert, P., Van Grinsven, R., Tolson, D., Wouters, K., Engelborghs, S., & Van der Mussele, S. (2013). Effects of Solcos Model-based İndividual Reminiscence on Older Adults With Mild to Moderate Dementia Due to Alzheimer Disease: A Pilot Study. *Journal of the American Medical Directors Association*, 14(7), 528-e9.<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23583001>. Erişim Tarihi:12.07.2018
- Woods B, O'Philbin L, Farrell EM, Spector AE, Orrell M. (2018). Reminiscence therapy for dementia. <http://cochranelibrary-wiley.com/doi/10.1002/14651858.CD001120.pub3/abstract>. Erişim Tarihi:14.07.2018